

Folkeoplysning som løftestang for udstødte grupper i Østeuropa

Siden kommunismens fald i Østeuropa har Kofoeds Skole arbejdet med at overføre sine metoder og modeller for socialt arbejde til de nye demokratier. Skolens arbejde retter sig mod de grupper, som socialt bliver stødt ud. Et af redskaberne er folkeoplysning.

De tre første Kofoeds Skoler i udlandet blev åbnet i 1997-1998 i Polen. Siden er det blevet til 20 skoler eller sociale projekter i Tjekkiet, Estland, Litauen, Rumænien, Bulgarien, Ukraine, Slovenien og Armenien. I skolerne spiller folkeoplysning en væsentlig rolle. Som i Danmark i 1800-tallet har folkeoplysning været med til at give socialt undertrykte grupper nye sociale og demokratiske muligheder i de tidligere kommunistiske lande. Det fortæller Ole Meldgaard, som er formand for Kofoeds Skoles Oplysningsforbund og mangeårig medarbejder på Kofoeds Skole og som i alle årene har været engageret i skolens internationale arbejde.

Hvordan begyndte det internationale arbejde?

- De internationale kontakter begyndte, mens kommunisterne endnu sad ved magten i Polen. Jeg var første gang i Polen i 1988. Efter systemskiftet fik vi en henvendelse fra polske socialarbejdere om at hjælpe med at bygge sociale programmer op. ”Kom og fortæl os, hvordan man laver socialt arbejde for udsatte grupper”. Som polakkerne sagde det, så havde de i 50 år levet i et samfund, som ikke havde sociale problemer. Det kunne der pr. definition ikke være i et kommunistisk samfund. Alkoholisme og hjemløshed var ikke sociale problemer. Det var patologiske problemer, altså knyttet til en sygdomsforestilling. Der var derfor ikke blevet opbygget en social indsats, men nu stod man med åbenbare sociale problemer, som blev forstærket under omvæltningerne, men de vidste ikke, hvad de skulle gøre. Med hjælp fra diverse danske bistandsprogrammer inviterede vi polske socialarbejdere til Danmark og overførte vores sociale model til Polen som det første land, hvor vi udstationerede en medarbejder et år. I årenes løb har vi tilrettelagt undervisning og studiebesøg for hundreder af socialarbejdere fra de tidligere kommunistlande. En anden gren af arbejdet var at oprette Kofoeds Skoler. Arbejdet blev ofte gjort helt fra bunden med etablering af foreninger, for skolerne er alle folkelige foretagender, altså NGO'er, finde egnede medarbejdere, finde bygninger og indrette dem, indkøbe udstyr og tilrettelægge programmer med vejledning, undervisning, værkstedstræning og opbygge herberger for hjemløse og opbygge afvænningsforanstaltninger for misbrugere. Dertil kom kontakt til de nationale myndigheder og finde penge til programmerne. De bygningsmæssige forhold var ofte forfærdelige. I Warszawa indrettede vi skolen i udkanten af byen i en tidligere kostald, som blev bygget om fra grunden, og i Vilnius istandsatte vi en bygning, som i den grad var faldefærdig men som i dag er smuk og indbydende. Ombygningerne blev varetaget af professionelle håndværkere men med involvering af tidligere alkoholikere og løsladte fanger.

Hvordan udviklede arbejdet sig til de øvrige lande?

- Dels var der en spredningseffekt fra de første skoler, bl.a. til Ukraine og til Armenien. Der blev hurtigt stor opmærksomhed om skolernes måde at lave sociale arbejde på, og nyheden spredte sig også til andre lande via konferencer. Angående de baltiske lande fik vi en henvendelse fra det danske socialministerium, om vi ville hjælpe med socialt arbejde i Estland og Litauen. Men også udenlandske elever på skolen i København bidrog. Initiativet til skolerne i Tjekkiet og Bulgarien blev taget af tjekkiske og bulgarske elever, som syntes

der også burde være en Kofoeds Skole i deres hjemlande, og de fik etableret de første kontakter til kredse af socialarbejdere i Tjekkiet og Bulgarien.

Hvordan er skolerne organiserede?

- Skolerne er organiserede i henhold til den nationale lovgivning og er selvstændige skoler med egne bestyrelser og vedtægter og egen økonomi. Skolerne styres ikke fra Danmark. Det er hverken muligt eller ønskeligt. Vi har overført vore erfaringer og model for socialt arbejde, så de udenlandske skoler selv kan arbejde videre med det. Skolerne deler fælles grundlag og værdier. Ånden er den samme, den her enorme tro på at alle mennesker har evner og ressourcer og har noget at byde på, men skolerne har hver deres individuelle særpræg og arbejder med de sociale problemer efter de lokale forhold og behov. De udenlandske skoler er ikke opbygget efter McDonald princippet om at alt skal være ens og det samme. Det er ikke en koncern, snarere en familie. Vi har set det som vores opgave at yde hjælp til selvhjælp til skolerne i udlandet, at motivere og inspirere og være til rådighed med erfaringer, ikke at bestemme, hvordan det skal være, selv om vi er med i bestyrelserne. Lige fra begyndelsen har det været formålet at skolerne skulle være lokale og overleve på lokale kræfter og engagement. Vi har derfor gjort meget for at finde lokale ildsjæle, som brænder for at gøre en indsats for deres egen befolkning og deres eget land.

Hvilken rolle spiller undervisning i skolernes arbejde?

- En hel afgørende rolle, og i en social kontekst. Vi kalder jo brugerne af Kofoeds Skole for elever for at understrege det pædagogiske element i det sociale arbejde. Det handler om at bruge undervisning til at løfte eleverne og forbedre de sociale og demokratiske forhold for dem. Der er undervisning på alle skolerne for eleverne, som er langtidsarbejdsløse, hjemløse, alkoholikere, tidligere fanger og elementært fattige mennesker. Princippet er at de sociale institutioner også skal være pædagogiske institutioner, som kan løfte de udstødte grupper og give dem selvtillid og færdigheder, så også de får en plads i den nye demokratiske udvikling. Ofte kommer de, fordi de har nogle helt elementære behov for mad, tøj eller et bad. Til dette behov knytter vi undervisning. Det har næsten altid været en kolossal øjenåbner, når vi præsenterede en social model, som kombinerer socialt arbejde med undervisning. Yes, det er det, der er brug for! Da den første skole åbnede i Polen i 1997 stod eleverne nærmest i kø for at komme til at lære Edb. Der bliver undervist i bl.a. Edb, engelsk, kreative fag, samfundsfag, etik, madlavning og tøjsyning, men det er forskelligt fra skole til skole. I forbindelse med et valg i Armenien blev der undervist i sociale rettigheder. Det var ganske nyt i de tidligere kommunistiske lande, at de udsatte grupper – som man i begyndelsen kaldte for patologiske grupper - skulle undervises, men det er der forståelse for nu. Udover vores egen guru, Hans Christian Kofoed, som oprettede Kofoeds Skole i 1928, tog vi også Grundtvig med og berettede om folkehøjskoler og voksenundervisning i Danmark, og hvordan folkeoplysning har været med til at skabe vort folkestyre og hjælpe nye klasser frem. Der er to store danskere, som har lært os noget, det er Kofoed og Grundtvig, siger de i Polen. Folkeoplysning i de tidligere kommunistiske lande var så meget mere betydningsfuldt som at de udstødte grupper ofte manglede kompetencer til at begå sig under de nye forhold og ofte følte sig slået ud af de nye vilkår. De havde måske arbejdet på kollektive landbrug eller på statsejede fabrikker, som gik fallit under markedsøkonomien, og de mistede deres bolig, og hele familier blev sat på gaden. Eller fanger kom ud af fængslerne og manglede færdigheder til at kunne begå sig i samfundet under de nye forhold. Det var ikke nok kun at sørge for de umiddelbare behov for mad og en seng at sove i. Det var absolut nødvendig med undervisning som led i det sociale arbejde. Undervisning er ikke

bare et spørgsmål om færdigheder men også om at opbygge sociale fællesskaber og motivation og selvtillid. Skolerne blev taget godt imod af de udstødte grupper. Her føler de at nogen tror på dem og har øje for deres evner, så de kan bruges i den sociale udvikling. I Ukraine, f.eks., var det en del af undervisningen at eleverne skulle lære selv at etablere små projekter, som kunne komme andre i det lokale samfund til gavn, og et andet sted i Ukraine er undervisning knyttet til produktionen af en hjemløseavis. I Polen uddanner de eleverne til såkaldte sociale animatorer, som selv kan videreføre projekter for andre udstødte mennesker ligesom de arbejder med socialøkonomiske modeller som supplement til markedsøkonomien. Der er også undervisning i, hvordan man starter og driver en socialøkonomisk virksomhed. Kofoeds Skoles sociale arbejde har hele tiden haft en medkomponent: at styrke civilsamfundet og lokalsamfundet i det område, hvor skolen arbejder. Derfor samarbejder vi altid direkte med NGO'er.

Hvad har i gang i nu?

- Vi er bl.a. involveret i et nyt projekt i Litauen. Jeg har lige været derovre, og vi samarbejder med en præst i den lutherske kirke, som er i gang med at indrette en tidligere præstegård ude på landet til et herberg for hjemløse misbrugere. Også her er der undervisning og nogle meget engagerede unge lærere. Så samarbejder vi med en hjemløseinstitution i Hamborg, som vil udvide hjemløsearbejdet med undervisning efter Kofoeds Skoles model.